
Καραήορθε

ЛИЦА

МИЛОШ ОБРЕНОВИЋ,
 кнез српски (37)
 ЛЈУБИЦА, његова жена
 СИМА ПАШТРМАЦ – АМИЦА, његов доглавник
 МИЛОСАВ ЛАПОВАЦ
 ВУЛИЦА ВУЛИЋЕВИЋ
 НИКОЛА НОВАКОВИЋ
 КАРАЂОРЂЕ (49)
 ЈЕЛЕНА, његова жена
 АЛЕКСАНДАР, његов син (11)
 НАУМ КРНАР,
 Карађорђево секретар
 ЈЕВТА, Карађорђево момак
 КАПЕТАН ЈОРГАЋ
 ИВАН ЈУГОВИЋ (33)
 КНЕЗ ТЕОДОСИЈЕ
 ГЕНЕРАЛ-ФЕЛДМАРШАЛ КНЕЗ ПРОЗОРОВСКИ
 МАРИНКО, Карађорђево брат
 ЖЕНА
 ГРОФ МАРКО ИВЕЛИЋ
 ДРАГИЋ ВОЈКИЋ, сељак
 МОМАК, ПИСАР
 Војводе, момци, гласници, Цигани-свирачи, народ

“А овде, ви знате да се са човеком
 поступа као са птицом, без суда.“
 (Кнез Јован Рашковић,
 у писму К. К. Родофиникину)

I

ПРОЛОГ

Милошев конак у Београду, 1817. године.

Милош и Амица. Амица ређа кесе са новцем њи стољу.

МИЛОШ: Спремићеш још, за пашу, двадест кола сена и десет кола дрва. Кајмак не заборави. Најмање седам-осам ока. Ти знаш колико мој поочим кајмак љуби. Само не знам кад стигне толико да појде. Ваљда курве и аџуване кајмаком рани... Додај триес ока пршуте и буре ракије. Колико има ту новца?

АМИЦА: Двеста седамдесет кеса, господару.

МИЛОШ: *(Мрмља, броји на њрсџе, рачуна)*
Где је још триес кеса, Амица?

АМИЦА: Па то је оно што треба да донесе Милосав Лаповац, а није доно.

МИЛОШ: Ако не донесе до сутра, да идеш да му удариш сто батина на сред Лапова. Да му се пуши гузица. А онда да се смени, да се бољи човек на то место постави, који ће умети послове народне да свршава.

АМИЦА: Идем одма, господару.

МИЛОШ: Не одма, море! Реко сам, сутра. Мало је триста кеса! Да се скупи од народа још стотину; па пола овде да се остави, а пола ћу ја да носим Марашлији у град.

АМИЦА: Народ мрнђа, господару.

МИЛОШ: Јебем ли им оца на матери! Јесам ли их испод ножа турског избавио или нисам?
(Пауза)
Скупа је слобода, мој Амица...

АМИЦА: И онога помињу.

МИЛОШ: Кога, море?

АМИЦА: Црног Ђорђа.

МИЛОШ: Фукара! Пре четири године клели су га као црног ђавола, када их остави турском ножу, а он извуче дупе у Земун. Ко је остао на цедилу? Милош! Онда сам им добар био. Кажеш, помињу?

- АМИЦА: Помињу шапато, али чује се.
 МИЛОШ: А ко, на прилику?
 АМИЦА: Па, не знам сад...
 МИЛОШ: Хоћу имена. Имена, јебем ти оца у дупе! Јеси разумео?
 АМИЦА: Разумео сам, господару.
 МИЛОШ: Добро, де. Скупи те кесе

Амица скуйља кесе.

- МИЛОШ: Помињу, је ли? Помињу! Јакако, кад шпијони његови у Србију небрањено прелазе и народ буне.
 А зашто прелазе? Зато што Дунав нико не чува! Ето зашто! Зато што трутове храним и дембеле. На ражње-ве натаћи, по матери!
 Таман сам народ с Турцима примирио, а он хоће мач да донесе, ово мало Србаља да затре. Власти му се прохтело, је ли? Боље би му било, псу црном, у Хотину да седи о царском круву и да ране народне не повређује. Побегло, и готово! Та срамота се не може опрати. Мањ ако неће крвљу!

Улази Љубица, ојрезно.

- МИЛОШ: Шта је, Љубице, јебем ти оца, зар не видиш да народне послове отправљам?
 ЉУБИЦА: Милосав Лаповац, господару, чека напољу, па ко велим да га пустиш.
 МИЛОШ: Нек чека пас!
 ЉУБИЦА: Ладно је, господару, а он је стар. А и јунак је. Греота је да се у авлији смрзне.
 МИЛОШ: Шта, ако је јунак, море?! Треба на главу да ми се посере!
 ЉУБИЦА: А и дарове ти је донео...
 МИЛОШ: Ајд, пусти га, чиниш волико!

Љубица излази.

- МИЛОШ: Ајде ти, Амица! Носи кесе и нареди за тај кајмак!

Излази Амица, улази Лајовац.

- ЛАПОВАЦ: Здраво био, господар Милошу, спасиоче и дико земље српске!
- МИЛОШ: Ајде, чиниш волико, улази!
- ЛАПОВАЦ: Народ из Лапова и околине лаповске те поздравља, господару, да здрав будеш, ти и род твој, и да, док траје сунца и месеца, владате српском земљом!
- МИЛОШ: Оћемо, ако Бог да. Где су те кесе?
- ЛАПОВАЦ: Ево их, господару. Све сам у пару сакупио.
(*Ређа кесе њо сїолу*)
- МИЛОШ: А где си до сад, оца ти јебем? Зар ја на тебе да чекам?!
- ЛАПОВАЦ: Знаш како је, господару... Осиромашео народ, мораш из гађа да им истресеш.
- МИЛОШ: Оће слободу, јел? Е, има да плате, мајку им јебем!
- ЛАПОВАЦ: И шаље ти, народ лаповски мале ове дарове, као знак љубави особите и почитовања.
(*Предаје му два њишићоља и јатиаган, сребром и седефом украшене*)
- МИЛОШ: Аха...
(*Разгледа оруђе*)
Добро је то. Па, фала ти, Милосаве, ајд приседни мало. Јесул ти дали штогод да се приватиш? Како је народ тамо, у Лапову?
- ЛАПОВАЦ: Добро је народ, господару, добро је. Ко народ.
- МИЛОШ: Јел мрнђа?
- ЛАПОВАЦ: Па... деси се по неко. Ал ја одма ударим педесет батина, и њега прође воља да о земаљској управи лаје.
- МИЛОШ: Сто батина!
- ЛАПОВАЦ: Знам, ал како вајда од њега ако ми под батинама издахне?
- МИЛОШ: Јес, право велиш, море. Ал треба по неко и да издахне, да се народу пример покаже.
- ЛАПОВАЦ: Ће да издахне, ништа ти не брини, господару! Лако је мени с народом, него, намножило се, брате, господару, ових писмених по Србији...
- МИЛОШ: Па шта?

- ЛАПОВАЦ: Пустео си их да се запате, а ја све мислим да ће нам они главе доћи. Нису, брате, ко остали људи. Швапске аљне носе, па само нешто мудрују и домунђавају се, све они најбоље знају!
Док смо ми војевали, нигде их није било, а сад ко мрави из земље извиру. У магистратима они, у судовима они, на ђумруцима опет они. Они ће и дизгине народне на крају узети у своје руке, пази шта ти ја кажем!
- МИЛОШ: Па, шта да радимо, Милосаве?
- ЛАПОВАЦ: Ево, како ја мислим, господару. Ја мислим да све писмене људе по Србији побити треба. И готово!
- МИЛОШ: Баш све, велиш?
- ЛАПОВАЦ: Све! Семе да им се затре. Да наш ред и закон не кваре, смутњу и превратничке мисли у главе народне не уливају!
- МИЛОШ: Добро, а како ћемо писма писати и поруке слати, када што треба од послова народних или војених да се отпрати?
- ЛАПОВАЦ: Лако! Човека ћемо, гласника, послати; он ће јабуку однети коме треба и рећи, таква и таква ствар, послао ме тај и тај по то и то, и проче.
- МИЛОШ: А како ћемо, бре, Милосаве, рачуна од пореза, трговине, ђумрука и других послова чинити?
- ЛАПОВАЦ: Лепо, рачуне и дуговања у рабош ћемо, ко и досад, резати. Па шта нам је до сад фалило?
- МИЛОШ: Оно, није то без ђавола... Много је писмених, много... Књиге преко Дунава преносе. Отров јевропејскога слободоумија по народу сеју. А шта ће српскоме народу слободоумије? Једе ли се то? Може ли се слободоумијем плуг оковати и порез намирити?
Када би се слободоумијем опили, онда би један другог почели прождирати. Једем ја њима оца на матери, све су то шпијони аустријски!
- ЛАПОВАЦ: Побиј их, господару, ко Бога те молим!
- МИЛОШ: Али, где ћеш толике људе побити одједном! После да кажу да сам тиранин.
- ЛАПОВАЦ: Побиј, господару!

Улази Амица, шајће нешићо Милошу на уво.

- МИЛОШ: Ма, ајде! А где је?
Амица знацима њоказује на врати кроз која је ушао.
- МИЛОШ: Добро, Милосаве, ајде сад! Видећемо већ нешто...
- ЛАПОВАЦ: Али, господару...
- МИЛОШ: Ајде, нисам ја докон да се овде с тобом до мрака замлаћујем!
- ЛАПОВАЦ: Ево, ја би, с мојим момцима, мого...
- МИЛОШ: Сиктер, море!
- ЛАПОВАЦ: Кад те молим, господару!
- МИЛОШ: Иди напоље, Милосаве, јебем ти оца у дупе, саћу главу да ти осечем!
- Амица изгџура Лајовца на друга врати.*
- МИЛОШ: Јеси ли га испитао штогод?
- АМИЦА: Каже, оће само с тобом да говори.
- МИЛОШ: А оружје, јеси му узео?
- АМИЦА: Јесам.
- МИЛОШ: Доведи га.
- Амица уводи Вујицу Вулићевића.*
- МИЛОШ: Ене – де, Вујице! Изиђи, Амица, напоље.
- Амица излази.*
- МИЛОШ: Откуд ти?
- ВУЈИЦА: Из Хотина, из Бесарабије, од господар Ђорђа.
- МИЛОШ: Шта рече? Ја сам господар, јебем ли ти оца на матери! Јеси разумео?
- Пауза.*
- ВУЈИЦА: Разумео сам.
- МИЛОШ: Ма све вас треба... Сад се враћате, кад сам земљу умирио, да мој леб једете. А где сте били кад је Хуршид Мораву, а Сулејман паша Дрину прегазио? Где сте били онда, војводе и главари? Где је онда био господар Ђорђе, јебем ли ти оца у дупе!?
- ВУЈИЦА: Господар Милошу, Црни Ђорђе ти братски поздрав шаље. Он само хвалу за твоје дело има, за твој разбор и твоје јунаштво. А због свога садашњег положаја сузе рони.

- МИЛОШ: И треба да рони!
- ВУЈИЦА: Као доказ братске љубави и жеље да ти помогне, поручује да злато које је он, у Аустрију прелазећи, закопао, откопаш и на ползу народа српског слободно употребиш.
- МИЛОШ: Где је злато?
- ВУЈИЦА: Једно буренце, пуно златника руских у Топчидеру је, на тајноме месту, закопано, а друго, поред његовог конака, у Тополи.
- МИЛОШ: Два буренцета, велиш? Добро је то, добро је. Злата за народне послове никад доста, незасита је турска ала. Чиниш волико, каква је он замлата, мисли златом да ме купи! У Топчидеру, кажеш? Узми чашу ракије. А да није он гдегод тајно већ Дунав прешао, а? Говори, псето, сађу да те обесим!
- ВУЈИЦА: Није, господару. Желео би он, али Руси га не пуштају.
- МИЛОШ: Не пуштају, јакако! Неће због њега, да се с Турцима завађају. И шта оће он од мене?
- ВУЈИЦА: Поручује ти да се за општенародни рат спремиш. Долазио у Хотин капетан Јоргаћ од кнеза Ипсилантија. "Хетерија" велике планове кује за ослобођење целога Балкана.
- МИЛОШ: Јебла вас "Хетерија"! Ја да за Грке дупе подмећем? Руском цару има да пишем да тамо четворе очи отворе, да им се црни пас не измигољи. На стопарцу ја пред Турцима играм, златом и кајмаком их раним, само да се овај народ не распраши, а он оће опет буну да диже! Ма, јел он луд, јебем ли му оца у дупе. Србија је мирна и сва у мојим рукама, осим градова. Када дође време и то ћемо им узети. А сад би, на сам помен његовог имена, војске из Румелије и Босне кренуле да пале и робе, као и тринаесте године што су чиниле, чим су се Руси измакли. Јел овако или није овако?
- Пауза.*
- ВУЈИЦА: Ни сам не знам...
- МИЛОШ: Јеси ли ти са мном или са њим?
(Пауза)
Говори!

- ВУЈИЦА: С тобом, господару.
- МИЛОШ: Е, па, онда, злато да ископамо, у име Бога. А ти у Смедеревску нахију да идеш, да тамо управљаш као и пре што си.
- ВУЈИЦА: Хвала ти, господару!
- МИЛОШ: И на Дунав да пазиш!
- ВУЈИЦА: Хоћу!
- МИЛОШ: Даћу ти једног доброг момка. Николу Новаковића, да га можеш с тајним гласом к мени послати. Ајде сад, заложи се.

Пружа му руку да је њољуби. Вујица му љуби руку ња излази. Улази Амица.

- МИЛОШ: Николу ми зови, а ти иди напоље. Дајте Вујици тамо нек једе нешто и оружје му врати.

Излази Амица, улази Никола.

- МИЛОШ: Је ли ти, море, Никола, где је теби брат?
(Пауза)
Где ти је брат, јебем ли оца у дупе?
- НИКОЛА: Ти знаш, господару, да га је Вожд на смрт осудити дао.
- МИЛОШ: Који Вожд, саћу душу да ти узмем!
- НИКОЛА: Онај пас црни, господару, и то за какав грех! Што је јебо неку удовицу на силу и узео јој шаку гроша. А како друкчије кад му није лепо дала?
- МИЛОШ: Јеси ли ти видео војводу Вујицу да се из Русије овамо вратио?
- НИКОЛА: Јесам, господару.
- МИЛОШ: Е, ићи ћеш са њим у Смедеревску нахију и пазићеш да што тајно од мене не ради, јербо је он са црним псом у свези.
- НИКОЛА: Све сам разумео, господару.
(Пође)
- МИЛОШ: Стани, море! Узми овај нож. Може затребати.

Даје му јайаган, ишио га је добио на њоклон од Милосава Лайовца.

- ВУЈИЦА: Хвала ти, господару!

Љуби га у руку. Мрак.

II

Сцена предсјавља два просјора који се прожимају. Један је реалан, био је соба Карађорђевог конака у Хошину, 1817, дружи имагинаран и означава устанички лођор под Беођрадом 1806.

Реални просјор, који у првом плану и чини основу декора, на ивицама љуби обресе и преиша се у слику раишииша, обавијеног димом и мађлом. Ту је Карађорђев шайор љодиђнуишх крила, Момак који љуни Карађорђев љишићољ. Иван Јуђовић у евројском оделу, који на колелу љише љисмо. Устјаници који љроносе лешеве и рањенике и сл. У даљини љрувају љојови.

Карађорђе седи у реалном просјору, у фоићели, нејомичан, са љлавом у шакама, док се у имађинарном одвија инђензиван живоји, како је љоре назначено.

Наум Крнар, љисар Карађорђев, уводи у собу кайейана Јорђаћа.

НАУМ: Господару, капетан Јоргаћ је стигао

Карађорђе не реађује. Пауза.

ЈОРГАЋ: (Тихо)
                              Јел господар Ђорђе често овако?

НАУМ: Све чешће, господине. Наочито откако се из Петербурга вратио.

Јорђаћ љрилази, с љошићовањем доићиче Карађорђу раме.

ЈОРГАЋ: Господару...

Карађорђе се љпрђе и маши за љишићољ којеђ нема. Сцена лођора се укочи и заиамни.

КАРАЂОРЂЕ: А, ти си то, капетане! Стиже ли, најзад?

ЈОРГАЋ: Право из Јаша, господару.

КАРАЂОРЂЕ: Е па, добродошао.

Зађрли ља. Наум излази.

КАРАЂОРЂЕ: Какве ми вести доносиш?

ЈОРГАЋ: Добре, господару. Пре свега, поштовање и поздрав од кнеза Ипсилантија и господина Левентиса. А затим: час је куцнуо!

Карађорђе зђраби кайейана Јорђаћа и диђе ља увис.

КАРАЂОРЂЕ: Је ли то истина, Георгије?

- ЈОРГАЋ: Истина је. Мислим да сте ми сломили ребро, господару.
Карађорђе га њажљиво сјусџи на њод.
- КАРАЂОРЂЕ: Ма неће бити! Нисте ви, Грци, баш толике слаботиње.
- ЈОРГАЋ: Добро је. Мало боли, али проћи ће, ваљда.
- КАРАЂОРЂЕ: Којекуде, ако сам га сломио, ја ћу га и позлатити, само да се Србије докопам. Говори даље!
- ЈОРГАЋ: Кнез Испиланти поручује да су прилике за свеопшти устанак балканских народа дозреле. У Грчкој "Хетерија" већ ствар у својој руци држи. Донекле и у Влашкој. Вести из Србије и Бугарске повољне су. Народ је спреман да се дигне. Потребан му је вођа. Ваше име са страхопоштовањем се изговара од Јадранског мора до Цариграда. Према томе, ви треба одмах у Србију да пређете и да тамо запалите искру буне. Када у Србији прва искра плане, запалиће се пожар на целом Балкану и гњила лешина турска, која нас вековима дави, распашће се сама од себе.
- КАРАЂОРЂЕ: Овде пазе на мене. Уходе и стражу чувају. Цар руски не жели да се ја у Србију вратим, мир с Турцима сада неће да квари. Водали су ме, којекуде, као мечку по Петрограду, у Србији је, кажу, сада стање мирно и добро, турска управа сношљива, а крви је било доста.
А није било доста када су нашу помоћ искали за рат на Дунаву и када смо, уздајући се у руску браћу, мир с Турцима развргли!
- ЈОРГАЋ: То је политика, господару.
- КАРАЂОРЂЕ: По души је пасјој! Због ње сам ја отацбину морао оставити, због ње сад горке избегличке залогоја једем.
- ЈОРГАЋ: Господару, иако Русија у овом часу, из разлога европске политике, не подржава наше намере, ми имамо подршку утицајних личности из највиших војних и дворских кругова. "Хетерија" ће вас тајно пребацити у Србију. А када у Србији буна плане, "Хетеријини" људи повешће устанке у Грчкој, Влашкој и Бугарској. Тада ћемо сјединити снаге, а ви ћете, господару, бити врховни вођ свеколике устаничке војске.

Цар Душан хтео је, негда, да улије свежу српску крв посусталом византијском царству. Ако Бог да, господару, ви ћете учинити оно што ваш славни претходник није стигао!

КАРАЂОРЂЕ: Далеко ми одосмо, мој капетане... Него, ја управо не знам како сада у Србији народ мисли. Вујица ми се не јавља. Мој кум, Милош, земљу је умирио с Турцима братимећи се, а на поруке моје не одговара.

ЈОРГАЋ: Ми знамо, господару. Српски народ те жељно чека, спреман да под твојим вођством збаци јарам турски.

КАРАЂОРЂЕ: Ви знате! Не знате ви ништа о српском народу! Него сам ја вама потребан. Не треба мене наговарати, мој капетане. Ја ћу се у Србију вратити, макар главу тамо оставио.

ЈОРГАЋ: Опрости, господару.

Пауза.

КАРАЂОРЂЕ: Кад су се Руси измакли, а три војске турске са три стране ушле у Србију, као обезумљено стадо нагрнуо је народ на Дунав, свако вукући по нешто од свога оскудног имањца. По ко зна који пут тако.

А ни ми нисмо више били оно што бејасмо на почетку. На почетку, били смо сви браћа, а на крају сви смо хтели да будемо кнезови.

Не знам зашто се Вујица не јавља.

Најзад, нека буде воља божја. Ја политику нисам никад умео да водим.

Али, како год буде, Србија ће живети. Ми смо је васкрсли из мртвих. Гледали смо како се буди и диже из мрака, као звезда Даница када се уздиже на небу.

Соба постојећено поне у мрак, а освейљава се лођор. У свејлосци уђе Карађорђе. Узме од Момка своје пошитоље и задене их за појас. Гледа према браду и ослушкује бривање попова. Ђуши. То поираје извесно време.

КАРАЂОРЂЕ: Југовићу! Јел готово писмо браћи Херцеговцима?

ЈУГОВИЋ: Јесте, господару. Да читам?

КАРАЂОРЂЕ: Причекаћемо војводе. Нека и они чују.
(Пауза)

Бију топови, али је тврд Београд.

- ЛУГОВИЋ: Пашће!
- КАРАЂОРЂЕ: Докле ми душу испустимо.
- ЛУГОВИЋ: *(Полуљасно)*
Мора пасти!
- КАРАЂОРЂЕ: Ако за три дана не падне, све ће се ово распасти.
Ево војвода! Дај то писмо. Много воле да већају, по души их пасјој!

Долазе војводе.

- КАРАЂОРЂЕ: Добродошли, браћо! Добродошли! Да већамо! Београд још није пао, то видите и сами. Има да се притисне, сабља у руке да се узме! Читај, Југовићу, писмо нашој браћи Херцеговцима, ако од тога неке вајде буде! Читај!

- ЛУГОВИЋ: *(Чииа)*
Није потребно, љубезна браћо, да вам пишемо како се ми бијемо с Турцима, јер је то данас целом свету познато и чувено: а зашто се ми бијемо нико не може веровати ни знати него људи који под тешким игом турским живе, као и сви ви љубезна браћо наша Срби. Ми смо сагледали последњи крај нашега беднога живљења, које је било дошло дотле да сви или погинемо или поштено да живимо. И то нас је нагнало да подигнемо сви заједно оружје наше противу наших мучитеља и да се од зла бранимо. И, хвала Господу Богу, све градове и касаве од Мораве до Дрине освојисмо, осим Београда, а и њега ћемо, ако Бог да.

КНЕЗ

- ТЕОДОСИЈЕ: Оћемо, пасју матер!

Тајац. Сви зледају Карађорђа и Теодосија. Карађорђе се мења у лицу, али ћуши и зледа у земљу. После паузе, Југович насћавља.

- ЛУГОВИЋ: *(Чииа)*
Зато, љубезна браћо наша, ево вам сада време и случај да се и ви ослободите и с нама сједините. Немојте поштедети и последњу кап крви пролити за веру Христову, за свете цркве и манастире и за слободу отаџбине своје, као што је и ми не штедимо.
Сложите се сви заједно и договорите са човеком кога вам шаљемо, а већ је други човек такав у Босни, која је готова сва подигнути се, да се с нама сједини, само чека на вас.

Зато, љубезна браћо, не упустите из ваших руку срећно време и случај, но сви заједно помолите се свешињем Богу створитељу и помоћнику Хришћана и удрите, ви од те стране а ми ћемо од ове с неустрашивим духом и, помоћу божјом, пређе месец дана састаће нам се војске у Сарајеву.

Врховни вожд народа српског, и проче, и проче.

КНЕЗ

ТЕОДОСИЈЕ:

Јеси ли завршио? Чујеш, море, када ти Теодосије, кнез, говори! А почуј и ти "врховни српски вожде"! О каквој Херцеговини и Босни говориш, кад не могасмо, ево шест месеци, ни Београда узети!

ЛУГОВИЋ:

Београд мора пасти...

КНЕЗ

ТЕОДОСИЈЕ:

Ти да ћутиш!

ЛАПОВАЦ:

(Мрмља)

Лепо ја говорим да све писмене људе побити треба...

КНЕЗ

ТЕДОСИЈЕ:

О каквој Херцеговини и каквој Босни, јадна ти мајка, то је царско и цариградско. Какво сједињење ти се снило? Ниси кадар ни једне честите тврђаве освојити, а хоћеш да ломиш царство исламско! Држиш нас овде да гинемо од топова турских и да теби славу течемо. Нисмо се ми дигли да рушимо и стварамо царства, него да овај сироти народ избавимо из јарма којим га притискоше јаничари и други отпадници од цара нашега, султана. Србија је увек била мирна и покорна покрајина, и то ће остати, ако не жели да буде збрисана са лица земље! Јел тако, браћо!

ГЛАСОВИ:

– Јесте! – Није! – Изгибосмо, не може се више! – Тако је! – Није тако! Борићемо се до једнога! – А ни џебане више немамо! – Нека вожд говори! – Чујмо га!

КНЕЗ

ТЕОДОСИЈЕ:

Зар се ви бојите овога хајдука? Па ми смо га до части вождовске уздигли, а он се осилио и мисли да је уистину господар! Ми смо господари српски и кнезови, браћо! Зар због његове луде главе сви да изгинемо? Шта ће бити од нас и од овога народа када нас он са султаном сасвим завади? Ни са дахијама не можемо на крај изаћи, а кад се дигне на нас царство турско, камен на камен од Србије остати неће!

КАРАЂОРЂЕ: Којекуде, по души те пасјој, кад си ти знао боље од мене уређивати и заповедати, зашто си мене нагонио да се овога посла примим?
Зато да можеш мене, ако ово наше војевање пропадне, Турцима као кривца предати, а ти и даље мирно кнезовати. Ти ниси раја, теби је ласно турско господство трпети!

КНЕЗ

ТЕОДОСИЈЕ: Куш, псето хајдучко!
(Пошлегне и ојали на Карађорђа, но њишићољ му слаже)

КАРАЂОРЂЕ: Мој слагати неће!

Пуца. Теодосије пада. Карађорђе одбаца њишићољ и вади сабљу.

КАРАЂОРЂЕ: За мнош!

Карађорђе одлази у дубину, њрема бојном њољу. Сви, осим Јуџовића и Момка, одлазе за њим. Момак узима Карађорђев њишићољ и њочине да га њуни.

ЈУГОВИЋ: Зар нисмо, Господе, довољно окајавали грехе отаца наших, који у неслози и слепој грамзивости изгубише срећу, слободу и царство?
Избави, о Господе, овај народ; изведи га из мрака и глиба на путеве светлости и мира! Изведи га на путеве благодати и разума!
Пробуди га, о Господе, из сна и тупости, пробуди га из столетне летаргије! Просветли га, Господе, како би могао да разликује истину од лажи, добро од зла, правду од кривде!
Подај му, Господе, снаге и памети, како би прогнао насилне и недостојне управљаче, који сишу његову крв, као отровни пауци!
Дај му снаге да стане на своје ноге и изађе из понора пропасти и несреће! Даруј му свести, Господе, како би се сетио да је некада имао достојанства и самопоштовања!
Зар ћеш дозволити да овај народ заувек потоне, да погине од руку властитих изрода?
Спаси Господе и помилуј! Спаси и помилуј!

Мрак. Када се сцена њоново осветљили, њоме њројирчавају усјаници. Бацају каје увис, њуцајући из њишићоља и вичући.

УСТАНИЦИ: Победа! Победа! Град је пао! Пао је Београд!

Карађорђе се враћа, исцејан и крвав, окружен момцима. За њим носе засијаву.

ЈУГОВИЋ: Господару! Знао сам да мора пасти!

МОМАК: Јеси ли рањен, господару?

КАРАЂОРЂЕ: Дајте одежду, не могу овакав у град.

Скида исцејано и крваво одело. Приноси му јосуду с водом и јешкир. Умива се. Доносе свечану вождовску одору. Помажу му да се обуче. Док што спраје, Југович усхићен, не ћресцаје да говори, покушавајући, притом, да и он нешто јомоћне око Карађорђа.

ЈУГОВИЋ: Пао је! Пао је! Знао сам да мора пасти. Биће то престоница нове Србије. Сјединићемо сву јединоверну и јединородну браћу! Можда не баш ми, али поколења која за нама иду; која ће довршити што смо ми започели.

Ја видим будућност! Србија ће постати велика, слободна земља у којој ће наћи мира и опстанка ово напаћено племе што, расуто по Балкану, трпи нечовечну, крваву судбину. Наша просвећена браћа из Аустрије похрлиће овамо. Данас смо ту нас неколико, сутра ће доћи стотина, прекосутра хиљада. Када се удруже храбри ратници и просвећени учењаци и књижевници српски, то ће бити прави темељ наше будућности!

А онда ће се пробудити и Бошњаци и Херцеговци и Приморци и Старосрбијанци, придружиће нам се наша храбра браћа Црногорци! Када сви ми, једнога дана, устанемо и царство наше васкрснемо, као што је писано, тада ће српско име бити поново знано и штовано у свој Европи.

Не слушај Јакова, Миленка и Добрњца, који те под руске скуте гурају. Доста нам је једне империје азијатске, ето четресто година! Знај, господару, и почуј свога смернога слугу што ти каже: држи се Европе колико год можеш, не би ли сунце просвећености и слободе европејске и нас једнога дана огрејало!

А где су ти чизме, господару?

КАРАЂОРЂЕ: Какве чизме?

ЈУГОВИЋ: Коњаничке! Не можеш у опанцима, господару, тријумфалну поворку предводити!

КАРАЂОРЂЕ: Имам једне чизме, али остадоше ми у Тополи. Једино да скинем са неког мрца Турског.
(Момку)
Нађи дер неке чизме са некога!

Момак одлази.

ЛУГОВИЋ: Пао је Београд! Хвала ти, Господе! Пала је капија исламског мрака! Чизме, чизме, господару, сјајне чизме коњаничке и коњ белац са ашом од златотканице, тако вожд народа српског у Београд ући мора, у град високог Стефана, сина Лазаревог!
Круг несреће се испунио, будућност је почела! Светла и велика!

КАРАЂОРЂЕ: Где је овај, којекуде? Сад ће људи стићи.

ЛУГОВИЋ: (Појравља му одело)
Тако! Нека виде Турци ко је вожд српски!

Облачење је завршено. Карађорђе је одевен у раскошно вождовско одело, бос. Враћа се Момак са чизмама. Из дубине њолако љрисџижу и усџаници.

МОМАК: Једва нађох једне, господару, множина је већ изувена.
Карађорђе њокушава да обује чизме.

КАРАЂОРЂЕ: Какве су ово чизме?

МОМАК: Какве, господару?

КАРАЂОРЂЕ: Мале, по души те пасјој! Са човека ми чизме донеси!

МОМАК: Оћу, али кад су изувени...

ЛУГОВИЋ: Касно је, господару, ево их већ војводе и кнезови. Сад ћемо ми то теби назути!

Јуџовић и Момак обувају Карађорђу чизме. Из дубине љрилазе војводе и кнезови.

КАРАЂОРЂЕ: Ама, не може, човече...

ЛУГОВИЋ: Стрпи се, господару, мора се!
(Момку)
Гурај ти, ја ћу да вучем. Сад другу!

Обули су му чизме. Карађорђе усџаје. Момак брџше чизме рукавом.

КАРАЂОРЂЕ: Изувајте, којекуде! Стежу ко менгеле!

ЛУТОВИЋ: Ни говора, господару, ни говора!

Војводе, кнезови, устјаници, Циџани са инстјрументјима. Милош јрилази Карађорђу и јружа му чујтуру с ракијом.

МИЛОШ: Здрав нам био, господару, и увек нас водио, да Бог да, овако као данас!

КАРАЂОРЂЕ: Браћо! Царски град, Београд, је пао! Од данас ми не ратујемо више против дахија, од данас ми ратујемо против султана турског, и ратоваћемо све док српска земља не буде слободна.
(*Дјже чујтуру*)
Живели!

СВИ: Живео!

Карађорђе се крсји, ѿије.

СВИ: Живео!!!

Карађорђе додаје чујтуру даље.

КАРАЂОРЂЕ: Свирајте, браћо Цигани!

Циџани свирају, Карађорђе на челу ѿворке, креће ка Беоџраду.

III

Истја соба у Карађорђевом конаку у Хојшину. Имаџинарни јросјтор је у мраку.

За вечером, Карађорђе, Јорџаћ и Наум. Служи џосјођа Јелена.

НАУМ: Једва чекам, господару, да у Србију пређемо. Србија ми се чини као чудесна земља хероја, који су скоро равни нашим, грчким херојима из оних давних времена... Срећан сам што ће тамо бити моја нова отаџбина.

КАРАЂОРЂЕ: Де, де, Науме, не детињи! Србија је пеленом задојена и крвљу заливена.
Вашу прошлост и ваше јунаке не знам. Знам само да бих најволео да оне своје јунаке нисам морао друкчије гледати осим на пољу, како у миру раде своју земљу, или како се око казана, с вечери, уз првенац веселе.

- Љута је то невоља и несрећа која од ратара ствара јунаке... Колко јунаке, толко и насилнике. Острве се, у крви огрезну, па ни свога не штеде...
Него, капетане, ја новца довољно немам.
- ЈОРГАЋ: Разуме се, разуме се... То нека вам, господару, буде последња брига. Ми смо се, већ, постарали. "Хетерија", у лику господина Левентиса, финансираће овај родољубиви подухват.
- КАРАЂОРЂЕ: Желим да кренем што пре. Доста је било. Не могу више овде да седим и да од Руса милост чекам.
- ЈОРГАЋ: Чим, тајном згодом, скоротеча лажни пасош и новац донесе, ви ћете у Молдавију прећи. Из Јаша ћемо у дворац кнеза Ипсилантија похитати, где ће вас, свечано и с почастима, примити за члана нашега друштва.
- КАРАЂОРЂЕ: Шта ће нам та комедија, капетане? Треба посао хватати за уши!
- ЈОРГАЋ: Грчки родољуби се поносе што ће на чело њихове борбе за ново грчко царство и слободни Балкан доћи тако изузетан човек. Желе да вам укажу поштовање.
- КАРАЂОРЂЕ: Не знају они још шта их чека. Да видимо прво како ћемо живу главу извући, па ћемо после Балкан делити.
- НАУМ: Тако је, господару!
- КАРАЂОРЂЕ: Дунав... Само Дунав да ми је прећи!
Најпре морам к Вујици, да видим је ли штогод с Милошем углавио. Не знам зашто ми се не јавља.
- ЈОРГАЋ: Мислите ли да је Вујица сасвим поуздан?
- КАРАЂОРЂЕ: То је мој кум; а кумство је у Србији светиња.
- ЈОРГАЋ: Знам, знам... него, мислим, пошто он, ипак, сада од Милошеве воље зависи.
- КАРАЂОРЂЕ: Чуј, капетане! Ја своме куму веровати морам. Ако нећу њему веровати, коме ћу онда? А ако нећу никоме веровати, онда ни започињати ништа не могу.
- ЈОРГАЋ: И Милош вам је кум...
- КАРАЂОРЂЕ: Јесте. Па шта?
- ЈОРГАЋ: Ништа. Утолико боље.

- КАРАЂОРЂЕ: Да... ноћу ћемо Дунав прећи, у каику... Пас је то! Ако лепим не буде хтео, онда...
- ЈОРГАЋ: Треба рећи како вас је руски цар овластио да устанак дигнете. То је најбољи начин да Милоша на нашу страну приволимо.
- КАРАЂОРЂЕ: Ако лепим не буде хтео, постоји, којекуде, и други начин, на који је Србин више свикао него на реч благо-разумну.
(Пауза)
Хоћемо ли успети, Науме?
- НАУМ: Хоћемо, господару!
- КАРАЂОРЂЕ: А можда сам ја тамо већ одавно проклет и заборављен.
- ЈОРГАЋ: Наши шпијони извештавају...
- КАРАЂОРЂЕ: Какви шпијони, којекуде! Неће мене грчки шпијони извештавати о томе шта мој народ о мени мисли!
(Пауза)
Не могу више ову њихову вотку да пијем. На шпирит заудара. Донеси, Јелена, ону нашу, јасеничку. Има још једно стакло.
(Пауза)
Када се враћаш увече, уморан, цела Јасеница на ватре и оранице мирише...
Водили су ме у лов на вукове, по овим пустолинама... Јасеница, питома... Знам ја шта Милош, којекуде... Знам ја. По душо га пасјој!
Па, Турци би сву Србију преорали, сав народ поклали, да до моје главе дођу. Не знате ви... Ти, капетане, знаш, ти си с Хајдук-Вељком четовао. Ти знаш. Мислите да је мени до моје главе било, док сам гледао како се Србија руши у прах. Сузама ја квасим сваки залагај хлеба од када сам из Србије изашао.
Петроград... и дворови царски... Па ја сам њима рекао још осамсто седме, када је пуковник Паулучи к нама долазио: ја ништа друго не желим него да Србију видим слободну, а онда ћу се одређи свега и вратићу се своме плугу.
Све се извргло, јер ми нисмо... Ратари, бакали, марвени трговци преко ноћ постадоше кнезови и војводе. Почеше своје сељане и браћу терати да кулече, као и дахије што су чиниле, и власт између себе да деле. Свак

се у кнежевини својој ушанчио. Оне са Мораве ни бриге шта се на Дрини збива. Његова кнежевина, његова прђија; свака себи од четири села државу гради...

Вељко, са Крајине, помоћ тражи, границу пред силом Турском држи, а Младен, попечитељ мој војени, на то каже: "Вељку Цигани свирају, Вељко сам вино пије, па нека се сам и с Турцима бије!" Такви смо ми били... Ја сам брата свога, насилника, убити морао.

Добра ракија... Сипај!

Док сам ја господар био, нисам дао да Србију насилници развлаче. Али они су са Русима шуровали. Руси су Миленка и Петра против мене соколили. И Милош је ту своје прсте имао... А када сам Југовића кнезу Прозоровскоме у Букурешт слао, он је рекао да ми о некаквој независности ни сањати не смемо. Велика и слободна Србија на Балкану, никоме, изгледа, није по вољи.

Али, ми смо сувише трпели и сувише крви пролили. Ми више стати не можемо.

ПРОЗОРОВСКИ: *(Из мрака)*

Какво српско царство, господине Југовићу! О томе немојте ни мислити. Ни говора о томе не може бити!

Освећили се имагинарни ѧросћор. Тамо су Јуђовић и ѧенерал-фелдмаршал кнез Прозоровски. У реалном ѧросћору сви остјају нейомични.

ПРОЗОРОВСКИ: Ви бисте, изгледа, хтели да Русија због вас са целим светом зарати! Српско царство! Молим вас! Па докле мислите томе вашем "царству" границе да протегнете? Ваљда до реке Марице? До Адријанапоља? Чији ће онда Цариград бити? Нисте ли, можда, мислили да Цариград буде престоница тог вашег царства?

ЈУГОВИЋ:

Није реч о царству, Ваша Светлости, реч је о нашој жељи да и другу браћу нашу, хришћане, видимо избављене испод јарма турског. Да помишљамо о распрострањењу садашње Србије и ослобођењу Босне, Херцеговине и Старе Србије, ако могуће буде, то ми не кријемо, најмање од заштитнице наше Русије.

Али, пошто нам Порта, у ситуацији садашњег примирја, нуди помирење и доста добре концесије, морали бисмо знати у којој се мери заиста можемо на Русију ослонити, у нашој даљој борби за независност.

ПРОЗОРОВСКИ: Независност! Како се ви, Срби, олако великим речима поигравате. Како је могуће једној тако малој земљи да себе за државу сматра, имајући, притом, с једне стране турску, а с друге стране аустријску империју? Будући да вам је Порта сама обећала дати аутономну управу...

ЈУГОВИЋ: Превариће нас, Ваша Светлости! Чим у Србију поново уђу, они ће народ на муке ударити!

ПРОЗОРОВСКИ: ... она ће бити дужна то испунити, особито при покровитељству нашем над Србијом.

Ја сам уверен да је народ српски привезан к Русији, а ви, као управитељи тога народа, треба да престанете свеједнако мислити само о сопственим користима и угодностима, већ да општу ползу пред очима имате.

ЈУГОВИЋ: Пристаћемо на све што се од нас буде тражило, само не тражите, за Бога милога, да турски поданици останемо!

ПРОЗОРОВСКИ: Ја не разумем зашто вам то толико смета! Уосталом, мој господар Император вас сада у своје поданство не може примити, јер се обавезао царевима француском и аустријском да неће никога својој власти потчињавати, нити какве земље и народе на десној обали Дунава присвајати.

ЈУГОВИЋ: Опростите, Ваша Светлости, али једина жеља српског народа јесте да се за независност бори, до крајњих граница својих моћи.

ПРОЗОРОВСКИ: Опет ви, господине, независност па независност! Ја не могу да вас разумем.

Независност Србије не може се никако подударити са њеним географским положајем. Старешине, које српским народом управљају, будући да нису имали прилике да се просвете, немају никаквог знања ни о географији, ни о политичким везама европских држава.

Уосталом, када би Србија заиста и приступила васпостављању српскога царства, присајединивши себи јединоверне своје Херцеговце, Бошњаке и Арбанасе, ја вас уверити могу да би се, при остварењу једне такве замисли, појавиле многе непремостиве препреке: јер треба имати на уму да је у Албанији и Босни велики део житеља мухамеданског закона, а хришћана врло мало.

- ЈУГОВИЋ:** У Босни има далеко више хришћана него мухамеданаца, Ваша Светлости. Сви хришћани Срби у Босни привржени су Србима у Србији. Према томе, ми бисмо мухамеданце у Босни лако покорили. А када би се овако у Босни учинило, онда би и Херцеговина, без сваке сумње, с нама сјединила се, и тада би ми врло мало посла са мухамеданцима у Старој Србији имали, мада их је тамо приличан број, и то жестоких убојица.
- ПРОЗОРОВСКИ:** Чуди ме да бар ви, као образован човек, не увиђате да су ови планови плод успаљене маште, која о стварности не води ни мало рачуна.
- Кад Срби, једном, духом слободе и независности опију босанске хришћане, узбуните се одмах и суседни Далматинци и пожелеће да збаци са себе јарам француски, што ће увући Србију у неизбежан рат с француском државом. Хоће ли моћи мој господар Император равнодушно да гледа како Срби узбуњују и подижу Далматинце, поданике првога и највернијег његовог савезника?
- ЈУГОВИЋ:** Ми таквих намера немамо; али, ако би се, икада, десило да се и Далматинци узбуне, као и било који други нама саплемени народ у било којој држави, ми га нећемо од тога одвраћати, и у томе нема нико право да нас осуђује. То би свакоме разумљиво морало бити, а најпре браћи нашој Русима. Тако бар ми мислимо и верујемо, Ваша Светлости.
- ПРОЗОРОВСКИ:** Па онда ће се вама, значи, прохтетити да се и са Србима, који под Аустријом живе, сједините! Само да знате, ако ту дрскост учините, ако и аустријске Србе узбуните, немојте очекивати да ће Русија због вас са Аустријом заратити и такво бремене на себе узети.
- Ви, канда, хоћете револуцију на Балкану да дижете! Е, то не може!
- Када се Срби заваде с Француском и Аустријом, онда ће и господар Император, јамачно, бити принуђен да вам откаже своје покровитељство.
- Понављам: Срби треба да се задовоље, поштујући стварно стање ствари, аутономијом у оквиру турскога царства, а под покровитељством мога господара Императора, који ће све учинити да, приликом предстојећих наших преговора о миру са Турцима, Србија добије гаранције да ће се та аутономија поштовати.

ЈУГОВИЋ: Српски народ није више ни на који начин спреман да прихвати јарам турски. Када српски народ дозна шта му се овде спрема – а дознаће чим се ја у Србију вратим – када, дакле, дозна да треба поново Портиним подаником да постане, ја држим да ће он, не дочекавши крај текућег примирја, сам незадрживо наставити рат против Турака.

Имагинарни њросѿор се ѓаси.

КАРАЂОРЂЕ: Ми више стати не можемо...
(Пауза)
Видећемо се сутра, господо!

Јорѓаћ и Наум се ѿоклоне и изађу. Јелена ѿочиње да расѿрема сѿо. Карађорђе долива себи ракије. Дуђа ѿишиина.

ЈЕЛЕНА: Ти мислиш да се вратиш, господару?

Карађорђе не одђовара. Јелена насѿавља да расѿрема. Пауза.

ЈЕЛЕНА: Не иди тамо!

Карађорђе не реађује.

ЈЕЛЕНА: (Заусѿавља се исѿред њеђа)
Молим ти се, не иди...

Карађорђе осѿаје нем и нейомичан.

ЈЕЛЕНА: Нећеш на починак?

КАРАЂОРЂЕ: Да ми се припреми вождовска одора!

ЈЕЛЕНА: (Мрмља)
Бог нека ти буде у помоћи.

Јелена изађе. Пали се имагинарни њросѿор. У њему сѿиоји Јуђовић, окренуи Карађорђу. Карађорђе ѓа ѓледа. Усѿаје, улази у имагинарни њросѿор.

ЈУГОВИЋ: Сад, кад су прекинули примирје с Турцима, сад траже садејство наше војске на Дунаву. Сад траже да ратујемо, а не да Турке за аутономну управу молимо!

КАРАЂОРЂЕ: Нећемо, којекуде, сву војску на источну границу слати, да за Русе посао свршава. Сада ћемо у Босну, Херцеговину и Стару Србију прећи, и Турцима, у сопственим њиховим недрима, самртни ударац задати!

Из мрака улазе сѣпарешине, војводе и кнезови.

КАРАЂОРЂЕ: Браћо, војводе и кнезови! Дошао је час да се опет на војну крене и да се крв пролије. Војску нашу поделићемо на три части. Прва војска: Петра Добрњца и Хајдук-Вељка чете, кренуће ка Нишу. Миленко ће, притом, чувати теснаце дунавске, а у Каменици Стефан Синђелић ће, са три хиљаде војника својих и четири топа, бити, да Турцима на супрот стане и прелазак у Србију на сваки начин препречује. Овој војсци на челу ће бити Милоје Петровић. Другу војску, из Ваљевске, Шабачке, Соколске и западне части Београдске нахије, водиће кнез Сима Марковић. Та војска да се искупи на обали Дрине, да шанчеве око Сокола и у подринским местима добро поутврђује, па онда на Дрину да изађе, и у који се мах на Дрини појави одмах и преко ње у Босну да уђе и на Турке бошњаке да нападне. У трећој војсци биће одабрани момци из нахије Смедеревске са Вулом Илићем и Вујицом Вулићевићем, из нахије Крагујевачке, Рудничке, Пожешке и Ужичке са војводом Миланом Обреновићем – свега девет хиљада људи, са три кубуза и четири шестофунташа топа. Овој војсци ја ћу на чело стати и са њом у Стару Србију ући, да повратимо, ако Бог да, што је наше. А руске чете, које ће наскоро Дунав прећи, овај ће нам посао олакшати. Сада идите, свако к своме задатку, па или јуначки главу замените, или се с радосним вестима повратите. Нека вас Бог чува!

Прилази и љуби се са сваким. Како се са којим љуби, иако се овај изљуби у мрак. На крају осијаје сам са Јуџовићем.

ЈУГОВИЋ: Допусти ми, господару, да овога пута и ја сабљу припашем.

Карађорђе не одговара. Пауза.

ЈУГОВИЋ: У овоме часу није важно ко је писмен а ко не. Да свршимо прво што је најважније. Па ћемо после, ако Бог да, и пола Србије описменити. Из пушке умет прилично да циљам; ловио сам некада птице околу Карловаца.

Пауза.

КАРАЂОРЂЕ: Руси су тражили да те из послова народних удаљим.
(Пауза)
 Прозоровски, по души га пасјој...
(Пауза)
 Шаљу нам десет хиљада пушака.
(Загърли ља)
 Опрости брате!
 Можда је најбоље да се у Аустрију вратиш...

Јуџовић одлази у дубину сцене. Мрак.

IV

Истѡа соба Карађорђевог конака у Хоѡину. Имагинарни ѡпростѡр је у мраку. Карађорђе, у кошуљи, ошѡри сабљу.

Улази Јелена, носећи вождовску одору. Веша је о клин.

Карађорђе ѡрекине ошѡрење, љледа одору, заѡим, ѡуѡке, насѡавља свој ѡсао.

Јелена сѡоји и љледа ља. Чује се само како брус ѡрелази ѡо сечиву.

ЈЕЛЕНА: Ти знаш, господару, да Милош од убиства не преза.

Карађорђе не обраћа ѡажњу на њу, ниѡи на њене речи. Пауза.

ЈЕЛЕНА: *(Са ѡаузама, ишчекујући његове реакције, којих нема)*
 Ни пред Богом, ни пред људима од злочинства се не устеже... Свим знатнијим српским војводама, уз помоћ паше турског, главе скида или их на колац набија... Безбројне српске јунаке у смрт је послао... Петра Молера дао је погубити, и Радича Петровића, твог старог војводи... Кнеза Симу Марковића, пријатеља твог ода-ног...
 Дао је убити владику Мелентија, човека бољег; Павла и Живана Цукића, капетана Горунковића, попа Саву и толике друге!

Карађорђе одбаца брус.

КАРАЂОРЂЕ: Доста, жено!
(Пауза)
Он је мој кум.

ЈЕЛЕНА: Лакше је вама, проклетницима, ближњег свога убити
но Богу се помолити.

*Карађорђе скочи њрема Јелени и, једним ударцем сабље, расцолути нај-
ближу му стіолицу.*

*Освеили се имаџинарни ѡпросіор. Он ѡредстїавља ѡриаз Карађорђевог
ѡраду у Тоїоли. Просіором доминира недовршена ѡрадска кула са ске-
лама около зидова.*

*У сусрећ Карађорђу хитїа браћї њеѡов, Маринко, одевен у стїајаће, везено,
народно одело. У ѡзадни народ, уѡлавном жене, стїарци и деца.*

МАРИНКО: Јеси ли се вратио, брате и господару?

Прилази му руци. Карађорђе ѡа стїеже у заѡрљај; скоро јеца.

КАРАЂОРЂЕ: Маринко, брате, Стари Влах сам ослободио, на Лим
изашао, Нуман-пашу сатро сам на Суводолу... Прибој,
Нова Варош, Сјеница, Нови Пазар, Бјело Поље – све је
у мојим рукама било!
Дигао сам на оружје Морачане, Бихорце, Васојевиће,
загрио браћу Црногорце, Бокелје, Херцеговце...
Људи су остављали огњишта и кретали за нама.
Дринска војска заузела Вишеград, Сребрницу, Јању,
Бјељину... На четири сата до Сарајева стигли!
А онда, брате Маринко, дође глас о погибији Синђе-
лићевој на Кеменици. Руси, проклетци, нису на Дунав
изашли, као што је Прозоровски обећао, и тако су пут
Турцима отворили. Милоје се уплашио, по души га
пасјој, и повукао војску; пуста суревњивост и неслога
растави га од Вељка и Добрњца.
На Делиград груну сва турска сила: Ибрахим-паша,
Шашит-паша, Мехмед-паша од Гусиња, Тепеленли Али-
паша, Роман-паша од Пећи, Мустај-паша од Ђаковице,
Саит-паша од Призрена, Малић-паша од Приштине,
Мехмед-паша Врањалија, Осман-паша Пазваноглу!
Пред том силом све сам морао оставити и назад трчати.
Једва сам Турке на Морави зауставио.
А цела Србија се предамно отворила била.

Кроз народ се њробија Жена и њрилази Карађорђу.

ЖЕНА: Куку нама, Ђорђе Петровићу, куку нама и добога, и од ове и од оне стране!
И нека их, нека се врате Турци, лакше је од туђина срамоту трпети!

МАРИНКО: Бежи, несрећнице!

КАРАЂОРЂЕ: Шта је, којекуде?

ЖЕНА: Зар ти, Ђорђе, тераш некрштене Турке, а у Тополи си оставио брата Маринка, који је гори од најгорег Турчина.

Карађорђе се одмиче од брајца.

МАРИНКО: Одлази, кучко, сад ћу те корбачем ишибати!

ЖЕНА: Убиј ме, али ћу прво истину рећи.
(Карађорђу)
Оставио си га овде да насиља чини и да нам кћери бешчасти! Јел зато ви Турке терате, да се сами спахијама и мучитељима овога народа начините?

Пауза.

КАРАЂОРЂЕ: Јевто!!!

Улази Карађорђев момак. Карађорђе је зграбио конојца, који је висио на скели, и везао га брајцу око врајца.

МАРИНКО: Ђорђе, немој...

КАРАЂОРЂЕ: Вешај!

Јевца оклева.

КАРАЂОРЂЕ: Вешај, по души те!

Момак се усјенира уз скелу, држећи један крај конојца.

МАРИНКО: Ђорђе...

КАРАЂОРЂЕ: Вешај!!!

Вади њишиљ. Јевца зајече конојца. Мрак.

V

Карађорђеву хойинску собу све више приишскују, нагризају и разарају елементи екстеријера. У сред одаје почиње да расте дрвеће, кроз чије жране се пробијају коси сунчеви зраци, креише иише.

Карађорђе стиоји сам усред тог просиора.

Један по један, зашћим у жруиама, почињу да улазе стиарешине, раииници, народ.

Најзад, у свечаном генералском мундиру, сав у злату, лениама и ордењу, улази, лаким кораком, гроф Марко Ивелић.

Цигани свирају.

ИВЕЛИЋ: Мене је мој цар, господар и самодржац све Русије, к вама послао да вам донесем и предам знаке одличја његове височајше милости и да вас, вашег врховног вожда и сав народ српски уверим о непременимој милости његовој.

Тебе, господар Ђорђе, за изванредну храброст и заслуге у борби против заједничког врага нашега, именује кавалером ордена Свете Ане са лентом.

(Ставља му ленту и орден)

А вама, јуначке војводе српске, Император шаље крст истога одличја.

Качи неколицини стиарешина крстова. Чини се да се Карађорђе нелагодно осећа под лентом.

КАРАЂОРЂЕ: Хвала цару и слава, али, господине Ивелићу, он то канда жели да нас овим начином намири, пре но што нас сасвим остави на милости турској сили.

ИВЕЛИЋ: Друг мој! Тешка невоља која је за Русију спремљена и која је, до овога часа, на њу можда већ и наступила, принудила је Императора мога с Портом овај мир закључити. Он је, за ослободити се од овога рата, и за моћи сву своју војену силу у једно сабрати и обратити је противу несравњено јачег од Порте непријатеља – узурпатора Бонапарте, који је готово све западне народе уза се, противу Русије, повео – принуђен био и многе, сопствено за Русију, важне интересе пренебрећи при закључивању овога мира. Немојте се, дакле, ни ви ни мало чудити, нити к срцу за зло примити, што и за вас, за сада, ништа боље није могао с Портом уговорити.

Но, Порта се, осмим чланом овога уговора, закљученога у Букурешту, обавезала да ће Србију запосести у миру, да ће јој оставити аутономну управу, да ће заборавити прошле догађаје и са народном српским поступати с благошћу и човекољубљем.

КАРАЂОРЂЕ: Каква благост, којекуде, и какво човекољубље? Да ли ви, грофе, збиља верујете у то што говорите? Та и ви сте Србин, иако Русима служите!
 Ми не можемо поново пустити Турке у Србију. Како да им вратимо њихова добра, после толике пљачке, пожара и пустошења? Па чак и када би то било могућно, како бисмо се могли надати да ћемо с њима живети у миру, када се зна да увреде и учињена зла морају, по турском закону, бити освећени?
 Чему се имамо надати, после десет година борбе, у којој су толики Турци опљачкани или изгинули, у којој су толике џамије порушене и толике турске жене покрштене и поудаване за хришћане?
 После свега тога, примити турске услове, положити све оружје и поверити се њиховој милости, значило би српски народ изложити крајњој погибељи.

ИВЕЛИЋ: Ви, при садањим околностима, и сами можете мислити да Турци неће имати потребу од Русије зазирати, па, по томе самом, можете ви, од стране тих мрских варвара, стешњени и силно нападнути бити. Турци, коначно, могу, не обазирјући се ни најмање на член осми трактата букурешкога, са свом својом силом на вас напасти и сасвим вас поразити, ако јошт и ви безусловно на оно не пристанете што они од вас захтевали буду; велим, то све може се догодити – опет зато, и у таквој несрећи, од које нека вас божја помоћ сачува, немојте клонити духом, немојте губити надежду у милост божју и у помоћ Русије.

КАРАЂОРЂЕ: Ми с Турцима више заједно живети не можемо, нити хоћемо!

ИВЕЛИЋ: Ја вас, именован цара мога, уверавам да ће свако зло које вас буде постигло и он тако осећати као и ви, и свака несрећа ваша биће и његова, јер је љубав његова према вама и оданости вашој према престолу његовом, дубоко у срце његово усађена.

- КАРАЂОРЂЕ:** Ми, господине, из свега што сте нам до сада казали, видимо да за нас помоћи ни са које стране нема, и да је извесно да ми пропасти морамо.
- ИВЕЛИЋ:** Друг мој, ја нисам нигде за извесно казао да ви пропасти морате, него сам претпостављао да се и то, по несрећи, догодити може. Но, цар мој, наложио ми је да вам, од имена његовог, советујем да друго не чините, него да и ви на закључење трактата букурешког пристанете, јер се лако догодити може да Турци, при једном одсечном и опором отказању пристанка вашег на закључени трактат – свеједнако подстрекивани Бонапартом – сасвим од целог трактата са Русијом одступе и рат противу нас наставе, што би, у састојатељству садашњих околности, велика беда и невоља за мога господара а вашег покровитеља и народ руски могла бити. Цар мој, с великом тугом срца свог, не крије своју жалосну сумњу о могућем одржању вашем, али он опет жели и советује вам да време развлачите, па ако Турци и силом на вас нападну, да их, што више и дуже можете, на себи задржавате. Па, најпосле, ако, на жалост, принуђени већом силом, и паднете, бићете оправдани и прослављени пред целим светом.
- КАРАЂОРЂЕ:** Ако Турци, без препреке са икоје стране, у Србију уђу, извесно је да ми нећемо бити кадри против ове силе одржати се. Турци ће овладати Србијом и народ оробити и опленити, а нас старешине све похватати и исећи.
- ИВЕЛИЋ:** Друг мој, господар Ђорђе, све је могућно што ти кажеш. Што се вас, старешина, тиче, у случају немогућности ваше одржати се, ја вам морам саветовати да безкорисно живот свој не излажете и да се, у тако крајњем случају, из Србије уклоните. Русија вас неће оставити да се ви потуцате по страном свету. Она ће вас, као своје рођене синове, у своја недра примити и облагодетљивати.
- КАРАЂОРЂЕ:** Али, господине, с каквим образом ми да оставимо народ, кад смо, до овог часа, ми и народ све једно били, као душа и тело?

- ИВЕЛИЋ: Што се тиче остављања народа, друг мој, нити ћете ви у томе бити први ни последњи – таквих догађајева било је и до сад у свету, и биће.
- КАРАЂОРЂЕ: Људи већ мисле да смо их само варали, говорећи да ће нас Русија покривати и бранити. Зато јарост целог народа пада на нас: како смо ми криви целом овоме злу које нам прети. А шта смо ми томе криви? Истина је да би народ до сада могао бити спокојан да смо ми оне, доста приличне, предлоге примили, које нам је лане султан чинио. Али, ми султанове предлоге одбацисмо, јер нам је Русија наду давала да ћемо скору помоћ, заштиту и утврђење наше слободе добити. Ми смо се, у почетку, само с турским бунтовницима борили, а кад ова обећања од Русије добисмо, почели смо војевати против самога султана. И мада је Босна и Албанија на нас сву своју војну силу кренула, ми смо оставили а да, према моћи нашој, и у Крајину војску не пошаљемо, како бисмо се што скорије спојили с војском вашом. Бог је благословио ово дело наше и сви су утешени били док се није почело говорити о миру. Од тога времена народ се све једнако у великој смутњи налази с тога што зна да су се велике турске силе скупиле к Нишу и од стране Босне, и што је из Ниша нам писао Хуршид-паша да он сад иде да сасвим истреби род наш.
- ИВЕЛИЋ: Ако свемогући Бог, у праведној њеној ствари, буде Русији у помоћ, те се ове тешке беде и невоље срећно курталише, она ће вам небројено пута више накнадити него што ћете сада, по неизбежности, изгубити. То све боли, то је све тешко и претешко, али се сад нема куд, камо. Земља тврда а небо високо.
- КАРАЂОРЂЕ: Борићемо се сами.

VI

Карађорђе заусишавља избежлица, које беже, безглаво, са женама, децом, сиварима. Оборе по нешто од хоћинског намешијаја који им ситоји на њишу.

- КАРАЂОРЂЕ:** Станите! Куда ћете? Ми ћемо победити!
Станите, за Бога милога! Чег се бојите? Зар нису то исти они људи које смо од првога дана побеђивали? Онда када нисмо имали шта да им супротставимо сем наше одлучности и наше храбрости!
Станите! Данас имамо сто тридесет топова, седам тврдих градова, четрдесет шанчева, које нам Турци никада нису могли отети иако су пролили толике потоке крви!
- ГЛАСНИК:** Господару! Турци су Дрину прегазили! Лешница и Лозница су пале. Молер је морао да одступи.
- КАРАЂОРЂЕ:** Станите! Боље је умрети у својој отаџбини и својој вери! Станите, Бог свемогући помоћи ће нам!
Станите, по души вас пасјој!
- II ГЛАСНИК:** Господару, пао је Неготин! Хајдук-Вељко је мртав!
- III ГЛАСНИК:** Турци су прешли Мораву! Узели су Смедерево. Иду ка Београду. Ми муниције више немамо.

Избежлице су проишунјале, гласници изашли. Осветљавају се хоћинска лица: Јорџаћ, Наум и Јелена.

- КАРАЂОРЂЕ:** Онда сам и ја прешао... у Аустрију! Руси су тада већ били протерали Бонапарту, али нису помогли. Политика... европејска.
Цареви су у Бечу имали заседање. Прота Матија је пред министарским и царским праговима плакао, док се у Србији крв лила, али ништа. Цареви су међу се народе поделили. Нама спаса није било.
Прота ми је слао извештаје из Србије, све док ме у Русију нису пребацили. Гласови су страшни били.
Турска војска иде једна из Београда у села, а друга се враћа из села у Београд. Ко се од једне војске заклони, друга га утамани.
Везирови људи, што у народу оружје истражују, бездушно пљачкају шта стигну. Они с људи и жена скидају и само одело, и остављају их голе и босе, уколико их у животу оставе.

Мушку чељад вежу за шљиве пред кућом, па онда пљачкају и силују. Или све мушко на коље око куће понабијају – па жене, сестре и деца гледају своје мужеве, браћу и очеве како се данима превијају у најгорим мукама, пре но што издахну.

Уочи Божића, Адем-паша из Новог Пазара, пролазећи с војском из Београда за Ужице, почини ужасна насиља, пљачке и убиства. За собом остави тако крвав и црн траг, да ни трава онуда за три године порасте неће.

Људи, који су могли, покушаше да подмите Турке и животе своје новцем откупе.

Кнез Милић из Ражња откупи себе, сина и унука за двадесет пет хиљада гроша. Турци новац примише, а онда сву тројицу на коље натакоше.

Никола из Светлића откупи се за двадесет хиљада. Турци новац узеше, а затим му главу одсекоше.

Милија, кнез ресавски, за главу даде десет хиљада. Турци новац узеше, па заклаше кнеза Милију.

По неко се од једне чете и откупи, али када и другој не могне што дати, она га везана за Београд шаље, где га чека колац или окови.

Нико више задатој речи веровати не може. У Градишту, на колац је набијен кнез Вељко. Свилеувски прота заклан је.

Осамдесет Турака послато је против Станја Главаша. Он их је једанаест убио и тако главу заменио.

Кости, зету Пљакићевом, ноћу Турци опколише кућу. Борио се док му кућу не запалише. Изгорео је, са женом и децом.

Ранка, проту, на ватри су пекли да им каже где је Јаков муницију закопао. И пошто не каза, испекоше га.

Турци се журе да униште Србе. Прича се да у Жупи нема више људи, већ само жене и деца. У нахији Крушевачкој преостаде један од десет.

Из Србије чује се само плач.

У Београду, стотине Срба у затвору цвиле, везани у ланце по осам, десет и дванаест заједно.

Од Ташмајдана до Стамбол капије, у два реда, Срби су на коље натакнути, међу њима попови и калуђери, а пси су им одоздо ноге најели, докле су могли дохватити.

На све стране људска тела разбацана по земљи леже, искасапљена и унакажена.

Куга коси до на босанску границу.

Само у Београду, свакога дана по десет до петнаест људи умире. Мртваце ноћу Цигани на кола товаре и у Дунав бацају.

Срби су сада нижи од робова и нико на свету неће да им помогне...

Морамо ли, баш, косу да фарбамо, Георгије?

ЈОРГАЋ: Морамо, господару. Да те не познају на граници.

КАРАЂОРЂЕ: Па, фарбајте, онда, којекуде!

VII

Хоџин. Јелена и Наум довршавају њаковање Карађорђеве њорбе. Сџављају у њу одежду, њрибор за јело и др. Раде брзо и у џиџини.

Карађорђе чека. Поред њеџа сџоји њеџов мали син, Александар.

Карађорђе скида са зида своју засџаву из усџанка. Пружа је Александру, овај је њољуби; љуби је и Карађорђе, ња је њажљиво савија и сџавља у џорбу.

Прилази Александру, узима џа у наручје, снажно џа заџрли ња џа сџусџи на њод.

АЛЕКСАНДАР: Хоћеш ли се вратити, оче!

КАРАЂОРЂЕ: Не, синко! Ако Бог буде хтео, и ти ћеш једном у Србију доћи.

Запамти: Не веруј обећањима царева и краљева. Српски народ ће бити слободан само онда, кад смогне снаге и памети да се сложи и сједини, и да своју судбину узме у властите руке.

Улази Јорџаћ.

ЈОРГАЋ: Кола су спремна, господару.

Јелена му ѡприлази руци; он се наџло окрене и изађе, за њим Наум и Јорџаћ.

ЈЕЛЕНА: Нека те Господ чува, Ђорђе!

Мрак.

VIII

У Србији. Радовањски луџ. Колиба ѿод великим храсћом.

Карађорђе, Вујица, Наум. У ѿзадини Никола Новаковић, са Милошевим јайиаѓаном и Драѓић Војкић, у сељачком оделу.

ВУЈИЦА: Овде ћеш бити безбедан, господару. Како сам срећан што си се вратио... Ту је колиба, може да се преспава... има, ваљда и сламе. Храна... да, храну ћемо донети... Има један поток... вода божија, хладна ко лед, може човек по овој врућини баш лепо да се разлади. Рекао бих да има и неког воћа... Хвала Богу да си се вратио... Не знаш колико сам срећан, господару!

КАРАЂОРЂЕ: Је ли то истина, Вујице?

ВУЈИЦА: А потпуно је заклоњено. Турци те овде никада не би могли пронаћи.

КАРАЂОРЂЕ: Не би, којекуде, ако им неко не би дојавио.

ВУЈИЦА: Ко, забога, господару!

Пауза.

КАРАЂОРЂЕ: Милош!

ВУЈИЦА: Не шали се, господару!

КАРАЂОРЂЕ: Мислиш да неће? А? Кум мој! То ја онако. А ко је онај сељак, тамо?

ВУЈИЦА: Па, то је тај Војкић, чије је ово трло. Он би за мене погинуо.

КАРАЂОРЂЕ: То је добро. А јел он зна ко сам ја?

ВУЈИЦА: Не зна, господару. Он мисли да си ти аустријски човек, с којим ми тајне разговоре водимо.

КАРАЂОРЂЕ: А онај други?

ВУЈИЦА: Мој момак, господару.

КАРАЂОРЂЕ: Има зле очи.

ВУЈИЦА: Не брини. Он чини што му се каже.

- КАРАЂОРЂЕ: То ме баш и брине. Однекуд ми је познат... Шта мислиш ти о Милошу?
- ВУЈИЦА: И ти га знаш, господару.
- КАРАЂОРЂЕ: Кад се човек на власт попне, он више није онај који је пре био. Чујем да је многе људе по Србији побио.
- ВУЈИЦА: Па, побио је неке, господару. Сам знаш да се то по некад мора.
- КАРАЂОРЂЕ: И да с Турцима добро живи.
- ВУЈИЦА: Мора се и то, господару.
- КАРАЂОРЂЕ: Не мора се, Вујице! Он добро живи. И ви, војводе и нахијски кнезови. И ваши писари, батинаши, ђумрукчије и остала тевабија. А народ храни и вас и Турке. Дошло је време да се Србија диже на оружје! Мене је руски цар послао да овде устанак покренем. Када ми овде кренемо, цео Балкан ће убрзо планути, а онда ће и руска војска да крене. Куцнуо је час да се Турци из Европе селе. Тако ћеш, којекуде, Милошу рећи. Јеси ли разумео?
- ВУЈИЦА: Разумео сам, господару.
- КАРАЂОРЂЕ: И да га зовем да овамо дође, да се о том послу народном договоримо, и да у миру и слози заједно даље радимо. Познат ми је овај од некуд... Кажим нека се склоне!

Вујица даје знак, Никола Новаковић и Војкић изађу.

- КАРАЂОРЂЕ: Слушај, Вујице! Ми смо прошли и добро и зло. Да ми кажеш право! Био сам ти вожд и господар, али те питам као пријатељ. Могу ли ја Милошу веровати?

Пауза.

- ВУЈИЦА: Не знам, господару. Али, мислим да ће због народа морати да ти се повинује.
- КАРАЂОРЂЕ: А теби?
- ВУЈИЦА: Можеш.
- КАРАЂОРЂЕ: Закуни се Богом свемогућим и нашим кумством!
- ВУЈИЦА: Кунем се Богом и нашим кумством.

Карађорђе уђе у колибу, ња се враћу.

КАРАЂОРЂЕ: А зашто ми се ниси јављао, по души те пасој, када сам од тебе вести у Хотину чекао и на жеравици се пеко?

ВУЈИЦА: Зашто нисам... Милош није дао, господару.

КАРАЂОРЂЕ: А што, Вујице, није дао?

ВУЈИЦА: Бојао се да Турци не сазнају да је с тобом у свези.

КАРАЂОРЂЕ: Више му се свиђа да с Турцима у свези буде, је ли? По теби и кума Милошу, ја сам, значи, цео век могао у Хотину остати! Како теби изгледа? Он се овде самодршцем начинио? Милош није дао! А ко је Милош, по души га јебем! Ко је он био док сам ја, крвавим рукама, мртвачки покров са ове земље скидао?

Мислили сте, Црни ће у Бесарабији да иструне, а ми ћемо Србију да делимо. Е, нећемо тако, браћо и кумови, није Србија ваша прђија!

(Вади њишићољ)

НАУМ: Не, господару!

ВУЈИЦА: Не греши душе.

Карађорђе баца њишићољ и уђе у колибу. Наум и Вујица се ћућке зледају. Наум брише чело марамicom. Вујица крене ка одбаченом њишићољу.

НАУМ: Нека, ја ћу.
(Узме њишићољ)

Господар је мало нервозан... Али, једино у вас има поверења.

(Пауза)

Он вама верује, господине Вулићевићу.

ВУЈИЦА: Зашто ви то мени говорите?

НАУМ: Зато што то не треба да заборавите.

Гледају се, Вујица излази. Мрак.

КАРАЂОРЂЕ: Лепо је мени говорио сироти Главаш Станоје, покој му души: кад ти дође свиња под сикиру, а ти удри, не пропуштај; кад-тад ћеш се покајати, али ће касно бити. А то ми је говорио кад је, оно, Милош, с Миленком и Добрњцем, против мене шуровао – с Миленком и Добрњцем, који су више волели да српску земљу Русима у руке положи, па да се у својим војводствима као руске слуге разбашкаре, него да мене као господара гледају и да за мном иду оним, јединим, путем којим Србија ићи мора, па макар на том путу сви ми главе оставили. Још тада је требало змију згазити... Сам бих му пре-судио, да ми је тада био при руци; ал кад ме прва љутња прође, жао ми већ буде да кума и таквог јунака у смрт шаљем, те га само добро покарам и у достојанство војводско вратим. А Главаш Станоје врти главом и говори: кад-тад ћеш се покајати, али ће касно бити. Па, ево, изгледа да је дошло то време.

НАУМ: Ја у тако што, господару, да верујем нећу и не могу.

КАРАЂОРЂЕ: Па, где су, онда, по души их пасјој?!

Мрак.

Х

Радовањски луџ. Пред колибом Карађорђе и Наум.

КАРАЂОРЂЕ: Науме, шта је ово?

НАУМ: Које, господару?

КАРАЂОРЂЕ: Никога нема, нико не долази. Нема ни оног сељака више. Нека тишина притисла са свих страна.

НАУМ: Морамо да се стрпимо, господару, нема друге. Мада је и мени мало чудно да никога нема...

КАРАЂОРЂЕ: Нисам овако замишљао повратак у Србију. Оставио сам је крваву, а затичем је глуву и мртву. Није ваљда сва искрварила, па нема више снаге да се огласи... Као да смо се, дошавши у овај луџ, у гробницу спустили.

НАУМ: Као да ни птице више не певају...

Пауза.

КАРАЂОРЂЕ: Сабљу ми дај!

НАУМ: А шта ће ти сабља, сад, господару?

КАРАЂОРЂЕ: *(Оћасује сабљу)*
Код нас се судњи час са сабљом у руци дочекује.

НАУМ: Откуд сад судњи час? Зашто судњи час? Узми мало ракије, господару!

КАРАЂОРЂЕ: Може и ракије.
(Пије)
Да јој веселије у лице погледамо!

НАУМ: Ко ме, господару?

КАРАЂОРЂЕ: *(Даје Науму)*
Прошћавај, Науме! И не помињи ме по злу.

НАУМ: О чему ти то, господару...?

КАРАЂОРЂЕ: Учинио сам колико сам могао. Нисам могао више. Нека ми Бог опрости. Он ће ми бити сведок да сам вазда само Србију у срцу носио.

НАУМ: Господару, ти си у малодушје пао. А балкански устанак...? А Грчка? Тек треба ти да почнеш велико дело. Очи многих народа у тебе су упрте, господару!

КАРАЂОРЂЕ: Али мене српски мрак скрива, мој брате.

НАУМ: Хајдемо одавде!

КАРАЂОРЂЕ: Дубок мрак, излаз се из њега не види...

НАУМ: Хајдемо у твоју Тополу! Народ ће те тамо на рукама носити.

Пауза.

КАРАЂОРЂЕ: Јесли ли сигуран у то?

Пауза. Појављује се Драгић Војкић; носећи бреме дрва, њролази њодалеко од њих. Наум маше, виче:

НАУМ: Ехеј, ехеј, господине... тојест, пријатељу!
(Карађорђу)
Жива душа, најзад, хвала Богу!

КАРАЂОРЂЕ: Нису живи сви који овом земљом газе, мој Науме...

Војкић њрилази, сџушиа дрва.

- ВОЈКИЋ: Помаже Бог!
(*Ошцре зној*)
- НАУМ: Па, где си ти, пријатељу?
- ВОЈКИЋ: Ето, радимо. Нема мушке главе, осим мене, на дому а посла доста.
(*Подиге дрва*)
- КАРАЂОРЂЕ: Где је Вујица?
- ВОЈКИЋ: Вујица? Не знам ја, господине, где је Вујица.
- КАРАЂОРЂЕ: Не знаш, је ли? А ја, видиш, знам где је!
- ВОЈКИЋ: Па, кад знаш...
(*Хоће да њође*)
- КАРАЂОРЂЕ: Добро, де, стани! Узми мало ракије.
Војкић сјушиша дрва, њрихваиша чуштуру.
- ВОЈКИЋ: Спасибог!
- КАРАЂОРЂЕ: На спасеније! Па, како се живи овде, код вас, у Србији!
- ВОЈКИЋ: Који смо претекли, живи смо...
(*Пије*)
Добро се сад живи, само нема леба. Али, живи се добро. Ма, ја сам тебе негде већ видео, само не знам где.
- КАРАЂОРЂЕ: То није могућно. Зар си ти некада у Аустрији био. Ја тамо живим. Сада сам први пут у Србију прешао.
- ВОЈКИЋ: Био сам једном. Боље да нисам. А, опет, тада се није знало где је горе.
- КАРАЂОРЂЕ: Када то.
- ВОЈКИЋ: Па онда када је Карађорђе преко побегао и Србија начисто пропала. Овде Турци касапницу направише, а тамо, Немци нас у чамцима држе, на обалу не пуштају док, као бајаги, карантин не издржимо. А како карантин издржати у води до колена и без хлеба. Деца су умирала као цветићи кад свену на киши... Па сам се тако вратио. Али, живи се, хвала Богу. Добро је.
(*Пије*)
- КАРАЂОРЂЕ: (*Узима му чуштуру*)
А Милош?

- ВОЈКИЋ: Господар? Он је добро, хвала Богу.
(Узима чуйџуру, њије)
Он Србијом као прави домаћин управља. Не тера он људе страхом да га пазе и слушају, него то тражи лепим речима и паметним и праведним владањем. И зато га сви пазе као брата, а слушају и поштују као синови мудрог оца.
- НАУМ: Добро, а Турци? Турци?
- ВОЈКИЋ: Шта, Турци?
- НАУМ: Па, не можемо, ваљда, довека као турски робови живети!
- ВОЈКИЋ: Ама, увек си роб нечији...
- НАУМ: Ако си ропска душа. На оружје се дићи треба! Балкан има да букне светим пламеном буне и устанка противу тирана!
- ВОЈКИЋ: А шта ти је то Балкан?
- КАРАЂОРЂЕ: Ето ти, којекуде, мој Науме!
- Војкић ѓа ѓледа зајрејџаићено.*
- ВОЈКИЋ: Господару. Ти си то?!
- Пауза.*
- КАРАЂОРЂЕ: Јесте. Ја сам.
- ВОЈКИЋ: Знао сам! Знао сам! Опрости!
(Љуби ѓа у руку)
Једном сам те само видео, из далека, али знао сам! Када смо Шабац освојили и када је Сулејман-паша клечао пред тобом и молио за милост. Био је то најсрећнији час у моме животу. Сад можеш да умреш, Војкићу, рекао сам себи, толико ми је срце било пуно. Пустио си га, иако ти је под сикиру дошао – а он је после, када је београдским везиром постао, најбоље српске јунаке на коље набио и сладио се њиховим мукама. Боже благи, јеси ли то ти, господару?
- КАРАЂОРЂЕ: Ја сам, дабоме. Или оно што је од мене остало.
- ВОЈКИЋ: Ипак си, значи, дошао. Знао сам ја да ћеш ти доћи. Да нас нећеш у невољи оставити. Сви смо то знали. Чекали смо те, господару. Чекали смо те да нас избавиш од овога тиранина и беззаконика, који не зна шта је греота, ни шта је срамота, нити и најмање совести у срцу свом има.

КАРАЂОРЂЕ: Ама, од кога то, којекуде?
 ВОЈКИЋ: Од Милоша, господару! Он нема трунке осећања ни за Бога, ни за човечност. Он ни мало не уважава ни чест, ни срећу, ни живот других људи. Гори је од Турчина, господару! Учинио се неограниченим господарем од живота, од имања, од живљења и од чести свију људи који у Србији живе.

КАРАЂОРЂЕ: Како, којекуде, по души те пасјој? А шта си малочас говорио?

ВОЈКИЋ: Па, онда нисам знао да си то ти, господару.

КАРАЂОРЂЕ: Тако, значи, ропска душо, свакој сили кадиш и подилазиш? Зар с таквим народом ја треба Балкан да ослобађам и пламен буде да зажижем? По души вас пасјој јебем, нисте бољу судбину ни заслужили, него коју имате!

ВОЈКИЋ: Немој тако, господару. Имао сам три брата и два сина. Два брата су у твојој војни главе положили, а када си ти у Аустрију прешао, преосталог брата и оба сина Турци су ми на колац набили.

КАРАЂОРЂЕ: Опрости, брате.

Долази Вујица са Николом Новаковићем и оружаном праињом.

НАУМ: Вујица, господару! Вујица!

Вујица љрилази с Новаковићем. Праиња остјаје расјоређена у дубини.

КАРАЂОРЂЕ: Па, где си, побогу, Вујице?

ВУЈИЦА: Ево ме, куме и господару, ево ме! Не замери, није се могло раније.

Зајрле се.

НИКОЛА: *(Тихо, Војкићу)*
 Шта ћеш ти ту, псето? Сиктер, море!

Војкић се изјуби, са својим дрвима.

КАРАЂОРЂЕ: И, којекуде...?

ВУЈИЦА: Добро је. Сада је све у реду, господару, све је у реду. Опрости што си чекао, али Паша је Милоша к себи у град позвао, око порезе да се договоре, све до јуче га није пуштао.

- НАУМ: Ето! Знао сам ја да ће, на крају, све добро да се сврши.
- КАРАЂОРЂЕ: Зашто он није дошао?
- ВУЈИЦА: Јел Милош? Доћи ће. Доћи ће он сутра изјутра. Мене је сад послао да те умирим и да ти све објасним, да не би до неког неспоразума дошло.
- КАРАЂОРЂЕ: Значи, доћи ће?
- ВУЈИЦА: Хоће, хоће! Ја шта ће?
- КАРАЂОРЂЕ: И...?
- ВУЈИЦА: И... И још ти поздраве шаље и добродошлицу.
- КАРАЂОРЂЕ: Јеси ли му све рекао, како сам те научио?
- ВУЈИЦА: Рекао сам, све сам рекао.
- КАРАЂОРЂЕ: И шта он каже?
- ВУЈИЦА: Прво се мало изненадио, а онда каже, реци господар Ђорђу да му добродошлицу шаљем и да ћемо се, сутра, нас двојица о свему договорити.
- КАРАЂОРЂЕ: Само толико?
- ВУЈИЦА: Толико.
- КАРАЂОРЂЕ: А шта си, којекуде, оволике момке довео?
- ВУЈИЦА: Да тебе чувају, господару. Тако је он заповедио. Него, ја донех нешто мало да се заложимо.
- КАРАЂОРЂЕ: Није мени сад до залагања, Вујице! Ја хоћу да се ово већ једном сврши. Шта каже, уистину, Милош?
- ВУЈИЦА: Па...
- КАРАЂОРЂЕ: Говори истину, док ти је глава на раменима!
- ВУЈИЦА: Па, није му баш мило што си дошао... Али, сад нема куд. Истина је да ће сутра доћи. Па, како се договорите.
- КАРАЂОРЂЕ: А да он мени какву подлост не спрема?
- ВУЈИЦА: Ама, какву подлост, господару? Шта ти пада на ум?! Ајде да ми повечерамо!
- НАУМ: Хајде, господару, треба снагу скупити за велике догађаје, који пред нама стоје!
- ВУЈИЦА: Да повечерамо, господару, као некада, у стара времена...

КАРАЂОРЂЕ: Па, дедер! И склони овог зликовца, да ми у зубе не гледа!

Вујица даје знак Николи Новаковићу и овај се уклони. Поседају око хране коју је Вујица донео. Прекрсти се.

КАРАЂОРЂЕ: Отче наш, иже јеси на небесјах, да свјатитсја имја Твоје, да придјет царствије Твоје, да будет воља Твоја јако на небеси и на земљи;
хљеб наш насушниј дажд нам днес;
и остави нам долги нашја, јакоже и ми остављајем должником нашим;
и не воведи нас во искушеније, но избави нас от лукаваго!

НАУМ и
ВУЈИЦА: Амин!

Карађорђе ломи њогачу и њружа свакоме њо комад. Мрак.

XI

Радовањски луг. Колиба. Ноћ је на измаку; месечина, али се њробија већ и дневна свейлоси. Певају славуји.

Колиба – од шаше и коља – изгледа, усивари, као њрем: има њри зида и кров а њредња сиврана је оиворена.

Карађорђе седи у колиби, ослоњен на зид, оиворених очију, са сабљом њреко крила. Поред њега сивава Наум, а мало даље Вујица, њокривен њурком њреко главе.

Поред колибе сивоји Никола Новаковић, њако да се изнуивра не види.

Вујица њровири исивод њурка ња се оивеи њокрије. Наум се њробуди; осврће се око себе.

НАУМ: Не спаваш, господару?

КАРАЂОРЂЕ: Неће ми сан на очи.

Наум њровири из колибе. Новаковић се склони. Наум се вравии и седне њоред Карађорђа.

НАУМ: Месечина. Све је мирно.

Пауза.

НАУМ: Свануће ускоро. Заврши се и то, хвала Богу. Одспавај мало, господару, ја ћу да бдим. Сутра те озбиљни послови чекају.

КАРАЂОРЂЕ: Мало ћу да сведем очи. А ти пази.

НАУМ: Не брини, господару.

Карађорђе зажмури. угодније се намести, сјави руку на балчак сабље и шоне у сан.

Вујица ојетић провири ња се покрије преко љаве. Свиће.

НАУМ: (Мрмља за себе)
Прође и ова ноћ.

Наум поседи мало, провири из колибе ња се враи. Тражи шиквицу за воду.

НАУМ: А сада ће Наум свеже водице своме господару да донесе...

Нашао је шиквицу. Гледа Карађорђа. зашм се осврће према Вујици, који се, покривен њо љави, чини да сјава, ња, с шиквицом у руци, изађе.

Мало после, Никола Новаковић провири у колибу. Вујица погледа испод ћурка ња се, видевши Новаковића, ојетић брзо покрије.

Новаковић уђе у колибу, носећи секиру у руци. Један пренушак љеда уснуло Карађорђа ња му, из све снаге, зарије секиру у враи.

Мрак.

XII

Радовањски луџ. Пред колибом леже шела, Карађорђево и Наумово, сложена једно до друго. Мало даље, на просирици, њихове одсечене љаве. Никола Новаковић и један момак, у кошуљама, заврнутих рукава, скидају с шела одело и оружје, приијају ракију из чушуре и разговарају.

МОМАК: А кум-Вујица побеже! Не може крв да гледа. Али, бисаге с новцем није заборавио да понесе.

НИКОЛА: Вала има у њему крви за два човека. Јак је био ко животиња. Кад исуче сабљу, реко, сад ће да устане да ме посече. Усро сам се у гаће. Ал он клону и не бекну.

МОМАК: Добра сабља, мајку му... То је сигурно она што му је московски цар поклонио. Има и нешто написано, ал ко ће знати да прочита.

НИКОЛА: Остави то и ватај се посла!

Раде.

МОМАК: Кажу да га пушка није била.

НИКОЛА: Зато сам и морао секиром. Што је сигурно – сигурно, јебеш ти то. Држи ово!

МОМАК: Колике су му ноге, јебо те...! А овај Кљунар гле колишни је спрам њега, ко јазавац.

НИКОЛА: Који, бре, Кљунар?

МОМАК: Па, овај, Грк.

НИКОЛА: Није Кљунар, будало, Крнар!

МОМАК: Сад му је свеједно.

НИКОЛА: Ко га је терао у Србију да долази. У Србији се глава зачас изгуби. Што није у Грчкој с миром седео, јебо га ти!

Улази сѝражар.

СТРАЖАР: О, Никола!

НИКОЛА: Шта је, море?

СТРАЖАР: Ево га онај сељак. Шта да радим с њим?

НИКОЛА: Дај га овамо.

Сѝражар излази. Улази Војкић. Никола креће ка њему. Војкић још не види лешеве јер их колиба заклања.

НИКОЛА: Куд си ти пошо?

ВОЈКИЋ: Пошо сам доле, до кошнице.

НИКОЛА: А што си се тако упарадио?

ВОЈКИЋ: Па, недеља је... а и свети Арханђел Гаврило, летњи.

НИКОЛА: Јебо те Гаврило, и зимски и летњи! Долази овамо! Видиш ово, овде?

Војкић вришићи и покрива лице рукама. Новаковић га удара.

НИКОЛА: Гледај, јебем ли ти матер, сељачку! И пази добро! Ако будеш некоме причао шта си видео, срце ћу да ти ишчупам. Јеси ли разумео.

Војкић се крсти.

ВОЈКИЋ: Господи помилуј! Господи помилуј!

НИКОЛА: А сад да идеш горе, до пута, тамо су кола, а у колима два сандука, да их овамо донесеш! Ајде, брже!

Војкић, крстићећи се и осврћући се, одлази. Никола се враћа до лешева.

НИКОЛА: Јел готово то?

Лешеву су у дугим ѓаћама и кошуљама. Момак слаже одело.

МОМАК: Ево, готово је. Жали боже ових чизама. То нико живи не може да обује.

НИКОЛА: Скини му и тај прстен! Греота је да иде у земљу.

МОМАК: Јес, јес, право велиш...
(Скида)

НИКОЛА: И тамо га стави. Немој да фали после!

МОМАК: Ма де би ја то?

НИКОЛА: Ајд, ајд! Треба и главе опрати, док се нису сасвим скореле. Знам каква је Милош пицајзла!
(Пије ракију)
Дајдер ону мешину с водом!

Момак сиња воду из мешине у један коџлић.

НИКОЛА: Ја ћу Црног, а ти узми дер твог Кљунара.

Момак љере Наумову ѓлаву, захваљујући воду из коџлића.

МОМАК: Тако, тако! Да леп будеш, кад пред Господара изађеш!

Никола узима Карађорђеву ѓлаву, диже је љрема лицу и дуго је ѓледа.

НИКОЛА: Ајде сада, Петровићу Ђорђе... ајде сада, војде српски...!

Пљуне у љаву. Улази Војкић, вукући на леђима два, зрубо шесана сандука. Никола добацује Момку Карађорђеву љаву.

НИКОЛА: На! Опери то!

Војкић је сјусио сандуке. Никола пошеће из чушуре са ракијом па му прилази.

НИКОЛА: Хватај овога!

Узимају Наумово шело, сјављају га у сандук.

НИКОЛА: А сад, пса црног!

Сјављају Карађорђево шело у други сандук, али оно је сувише велико, шеле му ноге висе преко ивице. Никола покушава на све могуће начине, али не иде.

НИКОЛА: Колико је, Бог га јебо!

Доноси секиру, пребација му ноге испод колена и смешта га, најзад, у сандук. Војкић се крши.

НИКОЛА: Е, тако! Оно што штрчи мора се поткресати. А сад да идеш, јагње да закољеш, да им изедем за душу. И не заборави ракије! Шта ме гледаш? Ајд' иди!

Мрак.

XIII

ЕПИЛОГ

Милошев конак у Београду.

Милош сјава у постоље. Луѓање на вратицама. Прво њихо а затим, пошто се Милош никако не буди, све јаче и јаче. Најзад се Милош шкрџне из сна, скочи из постоље, зграби њишићољ испод јасиука и једно време ситоји њако, ослушкујући. Луѓање се њонавља.

МИЛОШ: Ко је то?

АМИЦА: (Сјоља)
Ја сам, господару! Амица.

МИЛОШ: А ти си...
(Крије њишићољ њод јасиук)
Што лупаш, јебем ти оца у дупе?!

АМИЦА: (Сјоља)
Оћу д' ућем.

МИЛОШ: Па, улази, море!

АМИЦА: (Сјоља)
Замандалио си врата, господару.

Милош оћвара, Амица улази.

МИЛОШ: Шта је, јел иду?

АМИЦА: Нема их још, господару.

МИЛОШ: Значи, нема их!
(Облачи се журно, оћасује оружје)
Па, где су, јебем им оца на матери?! Где су? Није ваљда...? Није тица да се из обруча извуче! А можда су... Јебаћу им мајку издајничку! Живе ћу их одрати, па ћу им месо солити!
А шта оћеш ти?

АМИЦА: Да ти јавим да је турска коњица из града стигла.

МИЛОШ: Колико?

АМИЦА: Хиљаду одабраних момака. Чекају на твоју заповест.

МИЛОШ: Добро. А наши?

АМИЦА: И они су спремни.

МИЛОШ: Нек јашу! Сађу да сиђем. Неће мени емигранти да роваре по Србији, и капу да ми кроје! Што је било, било је. Сад је моје време дошло!

Улази Љубица.

ЉУБИЦА: Шта ће онолика турска војска око конака, господару?

МИЛОШ: Шта је, јебем ти матер? Шта оћеш?

ЉУБИЦА: Дошо Милосав Лаповац.

МИЛОШ: *(Вади сабљу)*
Сиктер, море, сађу све да вас исечем! Сиктер!

Улазе Вујица Вулићевић, Никола Новаковић и Момак. Новаковић носи зобницу а Момак шорбу Карађорђеву и бисаге.

Новаковић вади Карађорђеву ѓлаву из зобнице. Милошу исјада сабља на њод.

НИКОЛА: Ево ти, господару, главе Карађорђеве, нећеш се више од њега бојати!

Пауза. Љубица узима ѓлаву из Новаковићевих руку.

ЉУБИЦА: Куку, куме слатки, зар да те овако у Србији дочекамо!
Куку нама и добога!
Куку нама, неверници и нељуди!
Куку, куме, зашто доће у Србију, међу звери?
Ко се смеде усудити, проклет био!
Дабогда га мајка у студене очи љубила!
Дабогда га српска земља у недра не примила!
Траг му се затро на овоме и ономе свету!

Милош јој оћима ѓлаву.

МИЛОШ: Марш напоље!

Она излази, кукакуји. Милош не зна шта ће са ѓлавом; даје је Амици.

МИЛОШ: Држи то!

Амица узима ѓлаву са извесном нелагодношћу и, после мале недоумице, даје је Новаковићу. Овај је лежерно узима и сјавља на сиво. Затим вади из зобнице Наумову ѓлаву и сјавља је поред Карађорђеве.

НИКОЛА: То је све. А ту су и ствари.

Вујица вади харџију из недара.

ВУЈИЦА: Ево, ту је попис, што га је сачинио мој писар, пред Павлом Сретеновићем Лисовићем.
(Гледа у харџију. Пауза.)
Уме ли ко да чита?

МИЛОШ: Зови писара!

Амица излази и враћа се са писаром. Писар се, кад види џлаве, ѿрѓне. Оѿме му се ѿриѓушени узвик.

МИЛОШ: Читај!

Писар узима ѿружену харџију и чииа, а Никола и Момак ваде сѿвари из бисаѓа и ѿорбе и ређају их ѿо сѿолу, ѿоред џлава.

ПИСАР: Дуката цесарских, четири хиљаде.
Орден свете Ане, са лентом, један.
Колајна, златна, руска, једна.
Сахат, сребрни, са ланцем, један.
Прстен, златни, један.
Прибор једаћи, сребрни, један.
Чизме, коњаничке, једне.
Одело, походно, једно.
Разна писма, комада четири.
План за дизање општег балканског устанка, један.
Пиштоља, самокреса, комада два.
Сабља, дарована покојном Карађорђу руским царем Александром Првим, с натписом: – Заштитнику православнија вери и отечества", једна.
Вождовско одело, са калпаком и перјаницом, једно.
Застава српска, устаничка, једна.

Новаковић и момак изваде засѿаву и раишире је између себе.

Сви осѿану укочени на својим местѿима.

Мрак.

КРАЈ

Београд, 1984.